

Suomen luonnonsuojeluliiton Oulun yhdistys

Pohjois-Pohjanmaan lintutieteellinen yhdistys ry

31.1.2019

Yhdyskuntalautakunta

PL 27

90015 Oulun kaupunki

kirjaamo@ouka.fi

## **Mielipide Linnanmaa- Kaijonharjun kaavarungosta (kaavatunnus 564-2360)**

### Suunnittelun lähtökohdat

Linnanmaa- Kaijonharjun kaavarungon tavoitteena on kehittää Linnanmaan ja Kaijonharjun alueita toiminnoiltaan monipuolisina, kaupunkivaltaan urbaanina, vehreinä ja tiiviinä huomioiden jo olemassa olevien erilaisten alueiden ominaisuudet ja arvot. Aluetta kehitetään korkealaatuisena kävely- ja pyöräily- sekä tehokkaan joukkoliikenteen kaupunkiympäristönä. Tavoitteena on lisäksi huolehtia, että alueella on laadukkaat, selkeät, toimivat ja riittävän laajat viheryhteydet niin asukkaiden kuin luonnonkin näkökulmasta. Suunnittelualueella oli 5400 asukasta ja 7000 työpaikkaa vuonna 2017. Maankäyttötyöryhmän toimeksiantona on selvittää mahdollisuudet, miten Linnanmaan alueen maankäyttöä tehostetaan ja täydennysrakennetaan.

### Tavoitteiden arviointi

Alueelle suunniteltu asukasmäärän ja työpaikkojen lisäys tuottaa paineita metsä- ja viheralueiden ja sen myötä luonnon monimuotoisuuden vähentämiseen. Vaikka kaupunkirakenteen tiivistäminen vähentää selvästi ihmisten liikkumistarpeita, ei se saisi olennaisesti heikentää luonnon tilaa tai kasvattaa ihmisten tarvetta hakeutua luonnon helmaan kaukana kaupungista. Luontoarvojen varjelu ja yhdyskuntarakenteen kehittämisen yhdistäminen on haaste, johon meidän on pystyttävä 2010-luvulla kehittämään keinoja. Onhan vieläpä tällä kertaa kyseessä pohjoisen Suomen merkittävin tutkimukseen ja kehitykseen liittyvä alue.

Luontoarvojen säästäminen mahdollisimman pitkälle riippuu valitusta rakentamistavasta ja viheralueiden käsittelystä. Mikäli kaavarunkoalueen asukas- ja työpaikkamäärää halutaan kasvattaa suunnitelmassa esitetyllä tavalla, voidaan viheralueita säästää suosimalla korkeaa rakentamista. Joukkoliikenteen hyvällä suunnittelulla vähennetään tarvetta käyttää maa-alueita pysäköintiä varten. Isovarpurämeen yhteyteen alun perin suunniteltu kestävä asumisen pilottialue on syytä toteuttaa muualla suunnittelualueella ja selvittää mm. mahdollisuuksia uusiin rakennuksiin liitettävään paikalliseen energiantuotantoon.

## Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen

### Viheralueet

Molemmissa vaihtoehdoissa siirtyy runsaasti nykyisiä metsäalueita rakentamiseen. Oulun kaupungin viheralueverkosto- ja luonnon monimuotoisuus selvityksessä (VILMO 2014) selvitysalueen metsät on merkitty ilmasto- sääteleviksi, hiiltä varastoiviksi ja eroosiota kontrolloiviksi alueiksi. Suot puolestaan vedenkierto-, pidätys- ja puhdistusalueiksi. Taajaman viheralueiden muistutetaan myös olevan tärkeitä virkistämisen, henkisen ja fyysisen terveyden alueita.

Yhdyskunta- ja ympäristöpalveluiden toimintasuunnitelman tavoitteiden mukaisesti metsäpinta-alan muutosta tulee seurata. Kaavaselostuksessa tulee esittää vaihtoehtojen vaikutus kaavarunkoalueen metsäpinta-alaan ja siitä johdettuna arvioitu vaikutus hiilinieluihin.

Ehdotamme ja toivomme, että nykyisistä viheralueista jätetään rakentamisen tai muun käsittelyn ulkopuolelle mahdollisimman moni alue. Rakentamiseen käytettävien alueiden jatkosuunnittelussa tulee huomioida luonnon ja maiseman erityispiirteet ja jättää riittävästi viheralueita ja maisemapuita rakennettavien alueiden väliin ja niiden lomaan, jotta alueen viheryhteydet säilyvät yhtenäisinä. Viheralueet parantavat myös alueiden ilmanlaatua sekä viihtyisyyttä ja ovat tärkeässä asemassa hulevesien hallinnassa. Kodin lähellä oleva luonnontilainen metsä tai muu viheralue tunnetusti parantaa asukkaiden hyvinvointia ja riittävä määrä viheralueita turvaa myös eliöiden kulkumahdollisuudet metsiköstä toiseen. Kaijonharjussa luonnontilaisuus on ollut viheralueiden hoidossa aiemminkin keskeinen periaate.

Luonnontilaiset alueet on hyvä nähdä arvokohteina, joiden avulla Oulu pyrkii osaltaan ehkäisemään maailmanlaajuisia lajien katoa ja joista myös alueelle tulevat ulkomaiset kävijät ovat kiinnostuneita. Puistonurmikoita ja istutettuja puita on nähtävillä kaikkialla maailmassa, mutta tšekäläistä metsäluontoa vain täällä. Kerran hävitettyjen luontoarvojen palauttaminen on mahdotonta tai ainakin hyvin kallista. Yliopiston ympärillä olevat metsät ovat myös tutkimuksen ja opetuksen kannalta tärkeitä, ja niitä käytetään myös ala- ja yläkoulun sekä päiväkotien ympäristö- ja luontokasvatuksessa ja ulkoilumaastoina.

### Isovarpuräme

Kaavarunkoalueen luoteisosassa sijaitsevasta isovarpurämeestä osa on täysin luonnontilassa ja osa ojitettu. Teimme alueelle 6.1.2019 maastokäynnin, jolla nähtiin varpushaukka, punatulkkuja (vaarantunut), käpytikka ja paljon käkkyrämäntyjä, lahopuita ja keloja. Valtavan muurahaiskeon päältä löysimme jonkin petolinnun jäljiltä oravan jäänteet. Moottoritieltä kantautuvia autojen ääniä lukuun ottamatta paikan tunnelma oli hyvinkin erämainen ja alueella liikkuminen rentouttavaa.

Kaavarunkoalueen luontoselvityksessä isovarpurämeen länsipuolella on havaittu uhanalaisista lintulajeista hömö- ja töyhtötiainen. Luontoselvitys huomioi kiitettävästi luontotyypin uhanalaisuuden, joskin selvityksen valmistumisen jälkeen isovarpurämeen uhanalaisuusluokitus on muuttunut *silmälläpidettävästä* astetta uhanalaisemmaksi eli *vaarantuneeksi* (VU, 2018 Luontotyyppien uhanalaisuusarviointi).

Luontoselvityksen suosituksen mukaisesti rakentaminen tulee rajata isovarpurämeen ulkopuolelle. Rakentaminen edellyttää suoalueen kuivattamista, mikä vapauttaa turpeeseen sitoutunutta hiiltä ilmakehään. Muuta ympäristöä matalampi rakennuspaikka voi vaatia myös mittavia pohjarakennustöitä. Suunniteltua kestävästä asumisen pilottialuetta on mahdollista toteuttaa suoalueella, jossa on vaarantunut luontotyyppi.

Yhdyskunta- ja ympäristöpalveluiden toimintasuunnitelman tavoitteiden mukaan uhanalaisia luontotyyppiä ja uhanalaisten lajien elinympäristöjä ei hävitetä eikä heikennetä, ellei se ole yleisen

edun kannalta tarpeen. Tässä tapauksessa rakentaminen voidaan tehdä muualle ja säästää isovarpuräme rakentamiselta.

Kestävää maankäyttöä olisi ennallistaa ojitettu osa isovarpurämeestä tukkimalla ojat, jolloin alueen tila lajien elinympäristönä paranisi. Näin pystytään myös parantamaan suoalueen hiilensidontakykyä. Luonnontilainen suoalue parantaa mahdollisuuksia saavuttaa Kuivasjärven hyvä ekologinen tila vesienhoitolain edellyttämällä tavalla ja estää ravinteiden ja kiintoaineksen kulkeutumista Kuivasjoaan ja edelleen Oulun edustan merialueelle. Vesienhoidon suunnittelun yhteydessä on selvinnyt, että Kuivasjärven hyvää heikomman tilan aiheuttaa nimenomaan hulevedet ja lisäksi haja-asutuksen jätevedet. Myös järven sisäistä kuormitusta pidetään mahdollisena tekijänä.

Yhdyskunta- ja ympäristöpalveluiden toimintasuunnitelman tavoitteissa on myös, että uhanalaisten lajien elinympäristöjen ja uhanalaisten luontotyyppien heikentäminen pyritään kompensoimaan. Linnanmaan aluetta tiivistettäessä todennäköisesti joudutaan heikentämään ainakin uhanalaisten lintujen (punatulkku, hömötiainen, töyhtötiainen) elinympäristöjä. Isovarpurämeen ennallistaminen voisi toimia samalla kompensatiotoimenpiteenä. Samalla tulisi paremmin huomioiduksi vesienhoitolaissa kunnan viranomaisille asetettu velvollisuus ottaa vesienhoitosuunnitelmat huomioon. Uhanalainen luontotyyppi on syytä merkitä kaavoihin suojelualuevarauksena (SL) sen säilymisen turvaamiseksi.

## Juha Tuomen metsä

Linnanmaan kampuksen lounaisnurkan pieni, lähes luonnontilainen järeä kuusivaltainen metsikkö Paavo Havaksen tien eteläpuolella sai syksyllä 2016 vapautuksen harvennuksista. Eläkkeelle siirtyneen kasviekologian professorin Juha Tuomen mukaan nimetyssä metsässä tehdään biologian tutkimusta ja opetusta. Metsä on maisemallisesti tärkeä yliopistolle tulevan sisääntuloväylän ja pyöräbaanan varrella, ja yliopiston työntekijät käyttävät sitä myös helposti ja nopeasti saavutettavana virkistäytymiskohteena. Erityisesti yliopiston kansainvälisille työntekijöille ja opiskelijoille sekä vierailijoille Juha Tuomen metsä on mainio esimerkki alkuperäisestä suomalaisesta metsästä aivan yliopiston vieressä. Uhanalaisista lintulajeista metsässä on havaittu hömötiasta ja punatulkkuja. Kyseinen metsikkö olisi syytä osoittaa kaavassa suojeluun ja virkistykseen. Metsikön koilliskulmaan kaavassa sijoitetun pysäköintitalon voi siirtää Paavo Havaksen tien pohjoispuolelle nykyisen parkkipaikan kohdalle.

## Tapionranta

Tapionrannan eli entisen Nyyrikinpuiston osalta huomautamme luontoselvityksen olleen täysin riittämätön, minkä vuoksi alue on virheellisesti merkitty hyvin rakentamiseen sopivaksi. Alueen luonnontilaisuudesta tai mahdollisesta uhanalaisten lintulajien esiintymisestä ei ole lainkaan mainintaa. Erillisessä Raimontie 2:n kaavaesityksessä sentään on huomioitu tontin asukkaiden toimittamat kasvillisuustiedot. Tapionrannan rantametsä on ollut käsittelyn ulkopuolella osin jo yli 80 vuotta, minkä vuoksi alueella on harvinaisen monimuotoista sienilajistoa ja epäilemättä täten myös muita eliöitä tavanomaista kaupunkimetsää runsaammin. Alueen luontoarvot tulisi selvittää tarkemmin erityisesti linnuston osalta ja luonnonmetsä pyrkiä säästämään mahdollisimman laajalti, mihin alueen uusi nimikin tavallaan velvoittaa. Tapiohan on suomalaisessa mytologiassa nimenomaan metsän jumala.

## Muut viheralueet

Yleisötilaisuudessa 10.1. esitettyssä mielipiteessä toivottiin yhteyksien kasvitieteellisen puutarhan ja yliopiston välillä säilyvän tai paranevan. Vaihtoehdossa B myös tälle alueelle on suunniteltu lisärakentamista. Toivomme viheralueen säästyvän, samoin kuin puutarhan ja yliopiston välillä sijaitsevien ekologian tutkimukseen käytettävien koekenttienkin.

## Linnusto

Lintujen laskenta-aika oli aivan liian myöhäinen luotettavan kuvan saamiseksi linnustosta. Laskenta-aika kesäkuun lopulla olisi normaaleissa olosuhteissakin ollut myöhäinen, ja kun kevät ja kesä 2018 olivat poikkeuksellisen lämpimiä, myöhäisyys korostuu tästäkin. Laskenta-ajan myöhäisyydestä johtuen menetelmänä oli Atlas-kartoitus. Menetelmä ei anna hyvää kuvaa alueen linnustosta, koska esim. monet lajit kuljettavat poikasensa kauaskin syntymäsjoiltaan, ja monen lajin osalta poikaset olivat jo lähteneet pesistä. Normaalisti myöhäisenä ajankohtana tehty yhden kerran kartoitus antaa noin 40-60% alhaisemman lintumäärän kuin oikeaan ajankohtana oikeilla menetelmillä tehty, mutta on oletettavissa, että todellinen määrä on näitäkin lukuja alhaisempi.

Linnustokartoitus on uusittava olemassa olevien ohjeiden mukaisesti. Esimerkiksi vesilinnut on kartoitettava toukokuulla–kesäkuun alussa ja maalinnut toukokuun puolenvälin–kesäkuun alkukolmanneksen aikana. Linnuston osalta on kartoitettava myös Pyykösjärvi, jonka luoteisnurkka kuuluu suunnittelualueeseen. Järvi on Pohjois-Pohjanmaan lintutieteellisen yhdistyksen selvityksen mukaan maakunnan arvokkain sisämaassa sijaitseva lintuvesi (PPLY:n MAALI-hanke, julkaisematon raportti). Lukuisien lintulajien määrät ovat laskemassa Euroopassa ja Suomessakin ja on huolehdittava tältäkin osalta monimuotoisuuden vaalimisesta.

## Kuivasjärvi ja Pyykösjärvi

Pyykösjärven ja Kuivasjärven vesienhoitolain mukainen tilaluokka on välttämättä. Molempien järvien vedenlaatua pyritään kuitenkin parhaillaan parantamaan mm. lisäveden johtamisella, hapettamisella ja kosteikkojen rakentamisella. Kaijonharjun ja Linnanmaan maankäytön suunnittelun yhteydessä on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että mahdollistetaan järvien hyvän tilan saavuttaminen.

Pyykösjärven rantapoukama on jätettävä täyttämättä ja järveä kiertävä vihervyöhyke säästettävä myös siltä osin luonnontilaisena. Järven täyttäminen muuttaisi luonnontilaisen rantaviivan rakennetuksi ja heikentäisi mahdollisuuksia saavuttaa järven hyvä tila. Vesialueiden täyttämiseen on 1980-luvun jälkeen muutenkin suhtauduttu erittäin pidättyvästi, ellei täyttäminen ole yleisen edun vuoksi välttämätöntä muiden vaihtoehtojen puuttuessa.

Pyykösjärvi on tunnetusti alueen paras lintujärvi, jossa esiintyy myös uhanalaisia lintulajeja. Se puuttuu kuitenkin kokonaan luontoselvityksestä. Jos kaavoituksessa aiotaan esittää Pyykösjärven luonnontilaa heikentäviä ratkaisuja, tulee vaikutukset linnustoon selvittää kunnolla ja pyytää asiasta Pohjois-Pohjanmaan lintutieteellisen yhdistyksen lausunto.

Ilmaston lämmitessä rankkasateiden määrän on ennakoitu lisääntyvän, mikä lisää maa-ainesten ja ravinteiden kulkeutumista vesistöihin. Hulevesien hallinnassa tulee hulevesiselvityksen mukaan suosia luonnonmukaisia järjestelmiä, joilla hidastetaan, viivytetään ja tasataan hulevesivirtaamia. Pyykö- ja Kuivasjärvien rantametsien raivausta ja voimakasta maanmuokkausta tulee tämän vuoksi välttää. Yhtenäinen metsävyöhyke on tärkeä myös eliöiden liikkumiselle.

## Tieverkosto ja joukkoliikenne

Liikenteen päästötavoitteet huomioiden on välttämätöntä, että yksityisautoilusta siirrytään muihin liikennemuotoihin, jotka tulee kaikki ottaa huomioon suunnittelussa. Tehokas joukkoliikenne (mahd. raitiovaunu) tulee suunnitella siten, että se tukee tulevaisuudessa mahdollista paikallisjunaliikennettä nykyisellä rataverkolla. Reitti tulee linjata niin, että se päättyy tai sivuaa mahdollista Linnanmaan/Rajakylän paikallisjuna-asemaa. Paikallisjunat ovat tehokkain joukkoliikennemuoto.

Vaihtoehdossa A tehokkaan joukkoliikenteen reitti jatkuu Linnanmaalta länteen kohti rautatietä, mutta vaihtoehdossa B sen sijaan pohjoiseen, jossa sen varrella oletetaan olevan runsaasti

asuinrakentamista arvokkaan isovarpurämeen päällä. Reitin linjaus on siten parempi vaihtoehdossa A ainakin suunnittelualan yläosassa. Aluelle suunnitellut kevyenliikenteenväylät helpottavat asukkaiden pääsyä luontoon, mutta toisaalta niiden linjauksilla ei tarpeettomasti tule heikentää luontoarvoja. Esimerkiksi Tapionrannan kohdalla kevyenliikenteenväylän voi sijoittaa rakennusten tuntumaan.

## Energiatehokas rakentaminen

Uudisrakentamisessa kannattaa kokeilla maalämpöä ja aurinkosäteilyä lämmitysenergian tuotannossa ja aurinkopaneeleita sähköntuotannossa. Myös ylimääräisen energian johtaminen kaupungin tms. verkkoihin tulee olla mahdollista.